

Leipomotyölain pitkä ja värikäs historia päätökseen 1.3.2025

Eduskunta hyväksyi 19.12.2025 leipomotyölain ja sen viimeisen yksittäisen 5 §:n kumoamisen. Tuon päätöksen myötä leipomotyölain lähes 116 -vuotinen matka tuli päätökseen 1.3.2025.

Leipomotyölaki tuli voimaan 1.7.1909*. Se hyväksyttiin eduskunnassa 22.10.1907 ja Venäjän keisari vahvisti sen vuonna 1908 seuraavin saatesanoin: ”Hänen majesteettinsa Keisari on Suomen Eduskunnan alamaisesta esityksestä Pietarhovissa ollessaan 4:pnä kesäkuuta 1908 suvainnut Armassa vahvistaa seuraavan lain työstä leipomossa”. Tuolloin yötyötä sai teettää maistraatin luvalla maksimissaan 10 päivänä vuodessa. Yötyöksi määriteltiin klo 21-06 välillä tehty työ. Lain järjestysohjeissa muun muassa todettiin, että tupakanpolto työ- ja varastohuoneissa on kielletty, myös lattialle sylkeminen.

Vuonna 1928 leipomotyölakia muutettiin. Eduskunta päätti tiukan äänestyksen jälkeen, yhden äänen enemmistöllä, lieventää yötyön määritelmää, ja yötyöksi katsottiin klo 22-05 välillä tehty työ. Mutta vastaavasti yötyön tekeminen kiellettiin myös yrityksen omistajilta. Yötyötä sai tehdä hakemuksesta maistraatin luvulla 10 kertaa vuodessa, mutta poikkeusluvalla enemmänkin.

Vuonna 1940 leipomotyölakiin lisättiin määräys 100 %:n yötyölisän maksamisesta klo 22-05 välillä tehdystä työstä. Helsingin leipomotyönantajien ja leipomotyöntekijöiden työehtosopimuksessa 100%:n yötyölisä oli ollut käytössä jo vuodesta 1917 lähtien. Samalla yötyön tekemistä rajoitettiin, kun sitä sai teettää edelleen 10 päivänä vuodessa, mutta poikkeusluvalla kiellettiin.

Kiistely työaikojen vapauttamisen osalta kiihtyi 1960-luvun alussa, kun erityisesti näkkileivän valmistajat halusivat pitää tehokkaat tuotantokoneensa käynnissä ympäri vuorokauden. Kolmivuorotyö sallittiin vuonna 1961 kovaleipäteollisuudessa, ja vuonna 1968 se sallittiin myös pehmeää leipää valmistavissa tehdasleipomoissa työneuvoston luvalla sekä työmarkkinajärjestöjen sopimuksella. Tätä uudistusta kannatti myös Suomen Elintarviketyöläisten liitto (SEL). Leipuriliiton puheenjohtajana vuodet 1947-1973 toiminut Primula Oy:n Tauno Väyrynen (kaukaista sukua kirjoittajalle) totesi tuolloin: ”SEL:n johto toivoo alan kehittyvän sellaiseksi, että käsityövaltainen leipomotoiminta häviää ja muuttuu suurteollisuudeksi”. Tuosta toteamuksesta on nyt kulunut aikaa 57 vuotta. Onneksi tuo ”toive” ei ole kokonaisuudessaan toteutunut, vaikka leipomoiden määrä onkin yli 50 vuoden kuluessa Suomessa dramaattisesti vähentynyt. Siitä, millainen tahtotila SEL:n nykyisellä johdolla on käsityövaltaisen leipomotoiminnan ”häviämisen liittyen”, en ole ihan varma. Usein kuitenkin ihmettelen, miksi SEL suosii suuryrityksiä tekemällä sopimuskierron aikana näiden kanssa erilaisia yrityskohtaisia sopimuksia, joilla SEL entisestään parantaa suuryritysten kilpailuetua pieniin ja keskisuuriin yrityksiin verrattuna. Siis samanaikaisesti kun SEL on muutoin vastustanut kaikkea paikallista sopimista.

Kolmivuorotyön vapauttaminen aiheutti suurta ärtymystä Leipuriliiton jäsenistössä, kun yötyön tekeminen oli mahdollista vain muutamille suurille leipomoille muiden leipomoiden ollessa edelleen yötyörajoitusten piirissä. Yritykset myös kokivat, että kolmivuoro- ja yötyölupia myönnettiin yrityksille mielivaltaisin perustein. Monet leipomot rikkoivat tietoisesti yötyökieltoa, koska kokivat kiellon täysin epätasa-arvoiseksi. Yötyökieltoa ja sen noudattamista valvoivat viranomaisten ohella myös SEL:n toimitsijat. Monet leipomot maksoivat SEL:n toimitsijoille ”vaitiolorahaa”, jotta nämä eivät ilmiantaisi laittomia yötyötä viranomaisille. ”Vaitiolorahan” suuruus määräytyi leipomoiden koon mukaan porrastetusti. Ja ne yritykset, jotka jäivät kuitenkin kiinni laittomasta yötyöstä viranomaiselle, joutuivat maksamaan valtiolle sakkoja. Leipomot joutuivat siis maksamaan siitä, että he tekivät töitä omassa yrityksessään, mutta tekivät sitä ”väärään aikaan”.

Kiistely yötyön ja kolmivuorotyön tekemisestä jatkui kiihkeänä 1970- ja 1980-luvuilla. Vuonna 1982 kiistely johti Leipuriliiton ylimääräisen vuosikokouksen järjestämiseen ja siellä kolmivuorotyön vastainen kanta voitti äänin 213-50. Tuo oli yhtenä osasyynä siihen, että vuonna 1983 leipomotyölakia muutettiin siten, että omistajien lisäksi yötyössä sai olla 6 prosenttia työvoimasta, mutta vähintään kuitenkin 3 henkilöä. Kolmivuorotyötä koskevat säännökset pysyivät kuitenkin ennallaan.

Vuonna 1988 leipomotyölaista poistettiin naisilta yötyön tekemistä koskevat rajoitukset. Ja viimein vuonna 1993 yötyötä koskevat rajoitukset poistuivat kokonaisuudessaan.

Vuonna 1996 tehtiin työaikalain kokonaisuudistus. Samassa yhteydessä eduskunta päätti ”kumota” leipomotyölain. Kumominen oli lakiteknisesti erikoinen tapahtuma, kun eduskunta päätti jättää lakiin kuitenkin yhden pykälän (5 §). Siinä todettiin, että ”kello 22:n ja 6:n välisenä aikana tehdystä työstä on työntekijälle maksettava vähintään 100 prosentilla korotettu palkka”. Laissa ei kuitenkaan ollut enää soveltamisalaa, eli määräystä siitä, millaiset ”leipomot” ovat velvollisia tuota yötyötä maksamaan ja keille työntekijöille sitä tulisi maksaa. Kolmivuoro- ja kaksivuorotyötä tekevät leipomoiksi itsensä mieltäneet yritykset maksoivat kuitenkin ”mukisematta” 100%:n lisää, siis lähes 30 vuoden ajan, vaikka siihen heillä ei välttämättä olisi ollut enää mitään velvollisuutta. Muut leipomot maksoivat 100% yötyölisää leipomoiden työntekijöitä koskevassa työehtosopimuksessa olevan määrärahan mukaisesti, kuten maksavat sitä tänäkin päivänä.

Mika Väyrynen

*Tämän kirjoituksen lähteenä olen käyttänyt Leipuriliiton historiikkia ”Suomen Leipuriliitto 1900-2010, Katsaus leipomoalan historiaan”.